

կայացրել էր ՎՄԻՆԻՐ լրագրի № 2-ը և լրագրատու հիշատակով (Ջորջիանայի) մի հարգապատիվ լինելը, որից երևում է, որ զեյթունցիների օգտին համարուած փողերն ուղարկուած են ըստ պատկառելիքի: Իսկ կողմից Մալուսեանի պաշտպանը ներկայացրեց «Նոյեմբեր» «Յոթորդ» ներքին այն համարները, որոնց մէջ խօսուած է զեյթունցիների օգտին համարուած փողերի անյայտ վիճակի մասին, թէ համարակութիւնը յաջողուած է (??) տեղեկութիւն չունենալով, թէ ինչ վիճակի մէջ են այդ փողերը, և ի վերջոյ Մալուսեանին հրաւիրում են պատասխան տալու բոլոր այդ հարցերին: Պ. Նախագահողը գտնական քննութիւնը վերջացած է յայտարարում:

Սկսում է կողմերի ճառախօսութիւնները:

Մեղադրողի հաւատարմատար Վոյկոյն իւր ճառն սկսեց զեյթունցիների օգտին կցած հանգանակութեամբ: Զեյթունցիներն 1885 թ. հրկիզուեցան, այդ առիթ տուեց Թիֆլիսի հայերին օգնութիւն հասցնելու իրենց հայրենակիցներին: Թիֆլիսի նահանգապետի թողութեամբ, ոտորագրութիւն էր քաջուած, և զբաղական օժանդակութիւններն ուղարկուած էին «Նոր-Դար» լրագրի խմբագրին, իրեն հայոց մամուլի գլխավոր ներկայացուցիչներից մէկին: Մալուսեանին հենց այդ առաւելութիւն տալն էր, որ միւս թերթերին առիթ տուաւ հակառակ կուսակցութիւն կազմելու, նպատակ ունենալով ազդեցութիւն անել «Նոր-Դար» խմբագրի դէմ: Այդ կուսակցութիւնը ոչ մի միջոցից չէր փախչում, միայն թէ ցնխոտէ Սպանդարեանին: 1887 թ. խնդիր յարուցուեց, թէ՛ ճշտեղ են հապա այն փողերը, որ համարուած էին հրկիզեալ զեյթունցիների օգտին: Այն ինչ փողերն ուղարկուած էին ըստ պատկանելիքի, որի համար կայ ռուսաց հիւպատոսի վկայութիւնը: Այնուհետեւ, պ. Վոյկոյն իւր ընդարձակ ճառի մէջ ասում է, որ երբ 1889 թ. կայացաւ հայոց հրատարակական ընկերութեան ժողովը, և պ. Սպանդարեանն այդ ընկերութեան կարգադրիչ ընտրուեց, միևնույն ազդեցութեան կուսակցութիւնը մի ամբողջ պատերազմ սկսեց պ. Ս. Սպանդարեանի դէմ: Պ. Սպան-

դարեանը, Մալուսեանի յօդուածի լոյս տեսնելուց յետոյ, կարող էր ամեն տեսակ միջոցների դիմել, Մալուսեանի հետ հաշիւը վերջացնելու համար: Ումանք այդպիսի գէպերում, ինչպէս այդ վերջին ժամանակ սովորութիւն է դարձել, դիմում են նաղողիցի օգնութեան, սկսեցին վախճել օգնութեան, որոնք—տարածակի, ուրիշներն էլ—ուղղակի բռնուցքի, ինչպէս այդ պատահեց մօտեւս արքունական թատրոնում Մալուսեանին հետ: Ընթացապաշտպանութեան այդ միջոցներից ոչ մէկին չգիտեց պ. Սպանդարեանն իւր պատիւը պաշտպանելու համար. նա ընտրեց ուրիշ ճանապարհ—փշեղ, կրկար ճանապարհ. նա դիմեց պատերազմի պաշտպանութեան: Ի վերջոյ հաւատարմատարն ասաց, որ Մալուսեանին մեղադրելով, պ. Սպանդարեանի համար կարեւորն այն չէ, որ նա պատժուի, այլ այն, որ հատարուել, թէ պ. Սպանդարեանին հասցէին Մալուսեանի շտապած վիրաւորանքներին ու ամբաստանութիւններին առիթ չի տուելինք:

Երրորդու հաւատարմատար Չեմսուրը, հաւանութիւն տալով Սպանդարեանի վարմունքին, որ նա դիմել է դատարանի պաշտպանութեան, այլ ոչ բռնուցքի, ասում է, որ «Նոր-Դար» խմբագիրը հայ հրատարակիչներին մէջ բողոքովին անշատուած տեղ է բռնում, թէ նրա լրագիրը ոչ ոք չի կարողում (նախադէպը պաշտպանին նկատողութիւն է անում, որ դա գործին չի վերաբերում): Այդ անշատումը երևացել է դերասան Չեմսուրի յորդանանի ժամանակ, որին մասնակցել են տեղական բոլոր հրատարակիչները, բացի պ. Սպանդարեանից, որին մինչև անգամ չեն հրաւիրել: Վերջապէս, երբ Սպանդարեանը ասում էր իւր լրագրի տասնամյակի յորդանանը, տեղական հայ զրոյիները ոչ ոք ներկայ չի եղել (??): Ար «Նոր-Դար» լրագիրը չեն կարողում,—այդ մասին պերճաբոյս ապացոյց է այն, որ յորդանանի ճաշիկերով ժամանակ պ. Սպանդարեանին նուիրեցին 300 թ. իւր լրագիրը պահպանելու համար: Այնուհետեւ պաշտպանը մասնակիչ է լինում ռուս նշանաւոր գրողների վրայ, որոնք բանականութեամբ իրենց հակառակորդներին հետ, գործ են տեղի տալիս: «ՆԱԽՈՐԱՅԱՐԱՆ»-ի նման խօսքեր, որ չպէտք է վիրաւորական համարել: Վերջապէս Մալուսեանը կատարեալ իրաւունք ունէր գրելու Սպանդարեանի մասին, որովհետեւ

նա համոզուել էր, որ զեյթունցիների օգտին համարուած փողերը չեն ուղարկուած ըստ պատկանելիքի, և եթէ ուղարկուած էլ են, ուղարկուած են ոչ իւր ժամանակին: Այս բաներն ի նկատի ունենալով, պաշտպանը խնդրում է հատուտ արգաքացնող դատավճիռ:

Կողմերը կրկին անգամ հակաճառեցին, որից յետոյ նախագահողը Մալուսեանին առաջարկեց, թէ հարկաւոր չի համարում արդեօք ներողութիւն խնդրել պ. Սպանդարեանից: Պ. Սպանդարեանն ասաց, որ այդ բանի դէմ ինքը ոչինչ չունի, բայց պ. Մալուսեանը հրաժարուեց ներողութիւն խնդրելուց:

Պաշտար հետեւաւ խորհրդանշանակար և կէս ժամից յետոյ դուրս բերեց հետեւալ դատավճիռը.

Խաչատուր Մկրտիչը Մալուսեանին, 32 տարեկան, հարկատու, մեղաւոր ճանաչելով «Նոր-Դար» խմբագրի Սպանդարեանին հասցէին մամուլի մէջ զրուարտելուն համար, 1894-ի նոյնիսկ 14-ի և 1896-ի մայիսի 14-ի Ամենազորմած մանիֆէստների զօրութեամբ պատիժը թիկնացրած, բեւոքը նաեւ: Նկ 1 ամիս և 10 օր ժամանակով:

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

ԹԻԲԻԶԻ մեր թղթակիցը գրում է մեզ.—Անհ. Չաքը հեռագրիկով հրամայել է Ստամբուլ, Ալմուր և Խոյի գաւառականներին, որ Թրքա-Հայաստանից փախած հայերին սիրով ընդունեն և ազատան Պարսից սահմանում: Ցաւում ենք, որ դրա հակառակն են գործում շահի սողողները:

—Ալմուրի առաջն. գործակալ և պ. Արգար Տէր-Յապետան ենթարկուել է ահապական սարկարատի բռնութիւններին և յոտուել ծեծ ուտելուց յետոյ բռնադատուել է:

Այն, ինչ որ տարիներ առաջ է նորեքս էլ մի առաջնորդող յօդուածով առաջարկել էինք միւր մամուլի և զբաղական գործիչների համար, Պահարբուրդում արդէն ծրագրել է կազմուել իրաւորներու, որի մասին հարգում է Վեհա. եր. 3 ամսագրի: Դա պատուի դատաստան է, որ հակառակ կողմերին դատելով՝ զբաղարարին, անուանարկողին իւր անունը կըտայ, իսկ զբաղարարածի, չարակամութիւնից անուանարկուածի պատիւը կըվերականգնէ — մի

բան, որ միւր մամուլի և հասարակութեան մէջ անկարելի բան ենք համարում մենք, քանի որ մամուլը միզնում ծառայում է միմիայն իրեն զօրքը, իսկ հասարակութիւնն անկարելի է:

Մեր մամուլի մի մասի մէջ հենց վերջերս նկատուած խայտառակ զեյթունցի ապագոյց չեն միթէ, որ առեւելի բան անհրաժեշտ է միզնում պատուի դատարանի գոյութիւնը: Եւ խկապէս մինչև երբ պէտք է վայրենի կրքերն անգուսպ մնան միւր մամուլի մէջ—կրքեր, որոնք արդէն ամեն սահման անցրել են:

Ամառ լինելով, խախտի կրկիւղ կայ, մանաւանդ որ երկրպագում այդ հիւանդութիւնը համաճարակ բնաւորութիւն է ստացել: Յուլիսի 5-ին Թիֆլիսում Միքայէլեան հիւանդանոցը տարուեցաւ մի կառավարի հիւանդ, որի փառք ցուում էր, փախում և լուծում էր: Սակայն բժշկական քննութիւնից երևեցաւ, որ խոլերա չէ: Յիշեալ մարդը հիւանդացի էր անպէտք մրգեր ուտելուց և վրան չուր խմելուց:

Յամենայն դէպ իրեն նախագահուական միջոց կարգադրուած է խտրել հոկտեմբերն ունենալ վաճառանոցների և բակերի վրայ:

Մայրաքաղաքի թերթերի տեսիով, ծրագրել է կազմուել մի նոր կարգ մտցնելու, որով հեռագրիկներ վրայ դրուողին մարդիկ պիտի կցանուին: Այդպիսի հեռագրիկներ նամակների նման կարելի կըլինի ձգել առանձին չի նուած արկղիներ մէջ:

Երկրագործութեան և պետական կառավարչութեան միմիայնութիւնը մտադրութիւն ունի վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքելու գիտատեսական բարձրագոյն զարգացնելու աւարտողների գործունէութեան մասին, որպէսզի ներանց համար համագումար ժողովներ կազմուել, նրանց հարաւորութիւնն ապագործունէութեան տեղեկութիւններ փոխանակելու իրար մէջ, այլ և կապ հաստատելու նրանց և այն հաստատութիւնների միջև, որոնք նրանք ստացել են իրենց կրթութիւնը:

Յունիսի 30-ին Միմֆերոպոլիսում ասաց առաջ եկեղեցում ռուսագուստ արարողութեամբ մկրտուել են Տարիկեան նահանգից բողոքական լիւսնիկներ, ամբողջ ընտանիքներով:

Իւր կնոջ թիւադրութեամբ այդ քաղաքի մէջ Յակոբեանների¹⁾ մի աղուս հիմնեց և իւր կնոջ օգնութեամբ իւրեք գործեց «Սուրբանդակ Լիւնի» թերթը:

Բայց գործունէութեան այդ շրջանը Մաննի համար շատ նեղ էր, նա իւր աշխն ուղղած էր դէպի Պարիզ, որ քաղաքական շարժման լծակն էր կազմում:

¹⁾ Յակոբեանների աղուսը (ԱԼԻԲ) ժողովրդական մի լիւսնիկութիւն էր, որ առաջ կազմուեցաւ Վերսայլում 1789-ին: Երբ ազգային ժողովը Վերսայլից Պարիզ փոխադրուեցաւ, այդ աղուսի նիստերը տեղի էին ունենում Յակոբեանց միջոցում: Կարճ ժամանակամիջոցում Յակոբեանների կեդրոնական աղուսին իւր ճիւղերը տարածեց ամբողջ Փրանսիայում: Այդ աղուսի անդամները յայտնի էին իրեն ամենայնապաշտով ակտիւները զաւանդելու և անհիւսն կամքի տէր ժողովի: Եւ ճիւղերն ունենալով ամբողջ Փրանսիայում, նա ամենամեծ ազդեցութիւնը գործեց Փրանսիական հասարակական կարճիք վրայ: Ամեն խնդիր ազգային ժողովին ներկայացնելուց առաջ, այդուհի էին քննադատութեան ենթարկուում: Այնուհետ էին նախապէս սրբաւում վիճակները: Ապրտարմութեան, ցոյցի, խռովութեան առաջին նշանն առաջ եկաւ Թորս-պիէր երկար ժամանակ պարագլուխ, վարիչ եղաւ այդ լիւսնիկութեան:

Այսօր բոլոր պահպանողականները, ինչպէս նաեւ յետադիմականները, այդ տեսնել իրեն պարագլուսական մարդիկ են աղուս այն քաղաքական շարժողութեմ գաղափարներ տառով բոլոր գործիչներն, որոնք խնդիրները վճել են աղուս ոչ-սովորական եղանակով:

Բիւրի-ձէլաթում (Բագու) Չուրաթում նախարարութեամբ մի հարկից, որի նախի բաւական մեծ շատրուում է խմում առաջ, այս օրերս նորից նախ է արտադրում, օրական ապրով 100,000 պոլ:

Ի նկատի ունենալով, որ ռուսական շատ երկաթուղիների վրայ մարդատու գնացքների վազաններում ուղեւորներ շատութեամբ պատճառով տարածախնութիւններ են ծագում նստելու տեղի պակասութիւն պատճառով, ճանապարհները հարգողակցութեան օրինաւորութեան մէջ միայն է յղացել ուղեւորներն առանձին տոմսների ապրտարանց վրայ նշանակուած կրկին աղուսի թուանամարը, որի վրայ ուղեւորները կանխադրում նստելու, ինչպէս թատրոններում: Այդ կարգը վաղ գործադրուած է գերմանական երկաթուղիների վրայ (պղտղաբար):

«Գաւկազ»-ը հայտնուում է, որ Թագաւոր Պայսի մայիսի 14-ի Ամենազորմած մանիֆէստի զօրութեամբ Թիֆլիսի բանտերից ազատուած 60 կալանւորներից 52 հոգի նորից դատաւարաններ են գործել և նորից բան են նստեցրած: Այդ 52 հոգուց առաջու թիւն են վաղի 2 օրից մինչև մշուրթի 10 հոգի, 7-ից մինչև 30- օր—20 հոգի, իսկ մնացած 22 հոգի զգուսիւն և աւաղակութիւն են արեւմտի անկի աղաւ եղած ժամանակ:

Գեն.-աղ. Մ. Ի. Կրազմիրովը հետեւալ հրաման է հրատարակել Կիւրաքանի շրջանի զօրքերի համար «Քաղաքի կամ գիւղի փողոցներով անցնելու» բողոքներ երկուսն առաջարկելու, որոնք նրանք Դառնալուսի և Բուրքան հոկի, որ այդպիսի բան չլինի: Առհասարակ, պէտք է յիշել, որ զօրքերը խաղաղ բնակիչներն ոչ թէ ճնշող են, այլ պահպան, և ամեն բանում այդ բանին համապատասխան պիտի պահեն իրենց:

ՄԵՆ-ՉԱՐԵԿԻՆՍԻՍՏԻՆՆԱՅ. —Պէտք է քաւանի, որ Կարսի երկաթուղու շինութիւնը չի վերջանալ որոշուած ժամանակում, որովհետեւ կապալն անցած առաջին ձեռքից երկրորդական ձեռքից Այդանդ զգալի կըլլալ վնասուողները մշակներն են, որոնք²⁾ 3 ամսով բա

¹⁾ Ընդ. Սրգոյ. Թերթը դատական քրեական հաշիւ տալով յիշատակում է և Պոլսի հրկիզելուց մասնաժողովի վայաթութիւնը փողի ստացման մասին:

ցակամ մարդ էր, որ ինձ այնքան աւելի էր սիրում, որքան որ սկսում էր ևս աւելի լաւ ամուսնանալ: Բանակցութեան լրջութեամբ ճանաչուած, ոչ մի բան չկար որ ինձ նրանից հեռացնէր, ուստի ամենայն խանդաղատանօք ես ինձ նրան նուիրեցի, և այդտեղ ոչ մի հաշիւ չկար:

Այս, պատմութիւնը երկուր ժամանակ կարծում էր, որ «բանակցութեան լրջութեամբ» ամուսնացածներն ամուսնանալու երջանիկ էին: Ամուսնութիւն առանց սիրոյ նոյնքան երկիւղով էր, որքան ամուսնութիւն առանց չափով բանակցութեան: Այդ հանրական հագեկան գրութիւնից չէր կարող խուսափել և Մաննի Բանակցութիւնը, գաղափարը, իղէպը նրան յարգանքը շրջութիւնում էր Ռոյալիզմի հետ: Բայց անուած սիրտը, անբռնաբարելի զգացումները, նրանք էլ միանշանակ են, նրանք էլ գործում են: Եւ արդարեւ Մաննի սիրտն ըմբոստացաւ, վառվառ ասելի տարբերութիւնը զգացումների աններդաշնակութիւն առաջացրեց, իսկ զգացումների աններդաշնակութիւնը՝ ներքին աշխարհի քաղաքութիւն, ապերշտականութիւն: Մաննի այդ կէտը որոշ կերպով խոստովանել է.

«Իմ կողակցին կըշնակութիւնը միայն ի նկատի ունենալ համար, ես չուսում նշմարելի, արմի ինչ որ բան

պակասում է սրտին, ինձ բողոքովին երջանակացնելու համար: Ես միշտ ամուսնուս համարում եմ ամենայնաբարելի անձնաւորութիւններից մին, որին սլոտականելու եմ ինձ պատիւ էր համարում: Բայց ես յաճախ նկատում էի, որ հասարակութիւնը, զգուսնութիւնը մեր մէջ պակասում է... Միայնութեան մէջ անցկացրած ժամերն ինձ համար ծանր էին, իսկ հասարակութեան մէջ մշտնելու, ինձ սիրում էին երիտասարդները:

Բայց այդ ամուսնութեան մէջ Ռոյալիզմ էր, որ երկարուեցաւ Մաննի տղեցութեան: Մաննի արտաքուր կարգի գեղեցկութիւնը, նրա ընդունակութիւնը, վերապաց զօրին միացած հարաւային բուռն կրքի ու պերճախօսութեան հետ, շուտով մի ընկերական հասարակ գիրք ստեղծեցին, և Մաննի դարձաւ Ռոյալիզմի զեկակարը:

Այդ վկայում են բոլոր պատմիչները: Միայն ինչ «Փրանսիական պատմութեան յետադիմութեան» մէջ, ի թիւս այլոց, ասում է.

«Ռոյալիզմ պարզ ձևեր և անսկիւնիթ բարձր ու վարձ անցող մարդ էր: Նա եռանդալիս սիրում էր պատմութիւն և ընդունակ էր ամենայն անշահասիրութեամբ իւր կեանքը դնել բեռնաւ աղաւորութեան: Նա պատրաստ էր մեռնել ազատութեան համար, առանց որ և է

ցուցածություն, առանց սուրջանաց, առանց ավտոստիքի: Նա մարդկայն սիրտը չէր ճանաչում: Թէև լուստուէր և գործունէութիւն, սակայն առանց իւր կնոջ եւ նշանուոր լինել չէր կարող: Իրեն թերին կիներ էր լցուցանում: Չօրութիւն, ճարպիկութիւն, վերապացութիւն, ահա այն յատկութիւնները, որ Մաննի տալիս էր իւր ամուսնուն:

Ամենից փոխադրուած Լան, արդէն յետադիմութեան թնդանութիւնը որտեղ իրեն զգուսնել մեղեքի էր հնչում Մաննի աղուսին: Քատարի աման լուրը Մաննի սիրտը թրթրանում էր զեւրի: Պաշտարարի հերքանքով անուած ուղեղը պատրաստում էր գործունէալ դիր խաղալ մի այլ ևս աւելի հերքուական ժամանակի մէջ: Գաւառական խաղաղ, տնայր կեանքի զրկում նա անհուն հրճուանք ողջունեց ազատութեան անտարբեր օյդ արշալոյսը և առանց մի փոքր շափով իսկ թերանալու իւր ամուսնական և մայրական պարտականութեանց մէջ, նա անեղիւղաբար ասպարէզ մղուեցաւ, ինքը և իւր ամուսինը:

Երբ Ռոյալիզմ Լիւնի քաղաքապետութեան կաշուեցաւ, Մաննի չքաղապետուած յոռաճամբալի խոյաններով, խուռն, մարդմբոխ կեանքի, յետադիմական կեանքի մէջ մտաւ, կեանքը որ պիտի վերածնէր Փրանսիան Ռոյալիզմ

իւր կնոջ թիւադրութեամբ այդ քաղաքի մէջ Յակոբեանների¹⁾ մի աղուս հիմնեց և իւր կնոջ օգնութեամբ իւրեք գործեց «Սուրբանդակ Լիւնի» թերթը:

Բայց գործունէութեան այդ շրջանը Մաննի համար շատ նեղ էր, նա իւր աշխն ուղղած էր դէպի Պարիզ, որ քաղաքական շարժման լծակն էր կազմում:

¹⁾ Յակոբեանների աղուսը (ԱԼԻԲ) ժողովրդական մի լիւսնիկութիւն էր, որ առաջ կազմուեցաւ Վերսայլում 1789-ին: Երբ ազգային ժողովը Վերսայլից Պարիզ փոխադրուեցաւ, այդ աղուսի նիստերը տեղի էին ունենում Յակոբեանց միջոցում: Կարճ ժամանակամիջոցում Յակոբեանների կեդրոնական աղուսին իւր ճիւղերը տարածեց ամբողջ Փրանսիայում: Այդ աղուսի անդամները յայտնի էին իրեն ամենայնապաշտով ակտիւները զաւանդելու և անհիւսն կամքի տէր ժողովի: Եւ ճիւղերն ունենալով ամբողջ Փրանսիայում, նա ամենամեծ ազդեցութիւնը գործեց Փրանսիական հասարակական կարճիք վրայ: Ամեն խնդիր ազգային ժողովին ներկայացնելուց առաջ, այդուհի էին քննադատութեան ենթարկուում: Այնուհետ էին նախապէս սրբաւում վիճակները: Ապրտարմութեան, ցոյցի, խռովութեան առաջին նշանն առաջ եկաւ Թորս-պիէր երկար ժամանակ պարագլուխ, վարիչ եղաւ այդ լիւսնիկութեան:

Այսօր բոլոր պահպանողականները, ինչպէս նաեւ յետադիմականները, այդ տեսնել իրեն պարագլուսական մարդիկ են աղուս այն քաղաքական շարժողութեմ գաղափարներ տառով բոլոր գործիչներն, որոնք խնդիրները վճել են աղուս ոչ-սովորական եղանակով:

Երկու տողուց յետոյ Ռոյալիզմ փոխադրուել է Պարիզ, ներքին գործերի մի նկատելի տղաշտումով: Ընկն այդ ժամանակ զիւր Ռոյալիզմ իւր լիւսնիկներից դիւրբով, իւր վարչական ապագանով շատ քիչ էր ծանօթ: հասարակութեան: Բայց կարճ ժամանակ շանցած, շնորհիւ Մաննի արտաքուր կարգի գեղեցկութեան, նրա ունեցած լուստուր մարքիւրն և ձեռնեղեց ողուն, Ռոյալիզմի տուր ժամագրութիւն տեղի դարձաւ բոլոր այն երիտասարդների համար, որոնք իրենց էին բովանդակում ժողովրդի արդարացի պահանջն ու իրաւունքը: Այդ ժամանակից սկսած Մաննի ժիրմեղան²⁾ կուսակցութեան

¹⁾ Հռչակաւոր կուսակցութիւն, որ կարեւոր դիր խաղաղ օրէնդրական ժողովի և կոնվանսիոնի (Convention) մէջ: Այդ կուսակցութիւնն աղղղեւ կաշուեցաւ, վառվառ նա գլխաւորապէս կազմուած էր Ժիրմեղ (Gironde) նահանգի պատգամաւորներից: Ժիրմեղեան կուսակցութեան բոլոր անդամները համարուած էին իրենց անդապական հրաւորական տողանդով և պիւրմաքսութեամբ: Նրանք ամենախուսապաշտ անձնիքն էին հասարակութեան ճշմարիտ հատարարները: Մալուսյն անպաշտ լիւսնիկութեան պատգամից յետոյ նրանք զգուսնութիւն յայտնեցին զեւր ժողովրդի գործած չափազանցութիւնները: Նրանք դէմ էին արշալոյսի (Terror) ուժովին, թէև իրենք քուէարկեցին թագաւորի մահը: Նրանց մեղադրեցին իրեն գաղափարներ հասարակական

²⁾ Հռչակաւոր կուսակցութիւն, որ կարեւոր դիր խաղաղ օրէնդրական ժող

Ս. Սապահ-Գիւլեան:
Պարիզ:

կը ճանաչեն ռուսացիքը, քանի որ հո-
վարդ Ռուսոյ մէջ ի Բէրսոն մեծաւ
բանասիրեալներու ամառ իւր խորին
համակրութեան զօր գնալով, եւ նոյն
խիւ Ենգլիստ որչափ կը պարտի հովար-
դի, քանի որ հրքեմն յառաջ քան ըզ-
բորովէլ Ենգլիստ բանտերը բնաւ չէին
սարքերիւր Թուրքիոյ բանտերէն կամ
Սպանիոյ հաւատարմեան միջնադա-
րեան բանտերէն:

Հովարդի յիշատակարանին կից է
հակայական արձան մը առաջին աւե-
տարանից կաթիլապարտի, որ քրիստո-
նէութիւն բարեգից ի հեղհասաւն, առ-
ձանը կը բացատրէ օրհնութեան եւ մը-
կերտութեան արարողութիւնը երկու
բնիկ հնդիկ աղայոց կամ մանուկներու
վրայ: Հոս երբ ուշագրութեամբ կը
դիտէի արձանը խորհեցայ թէ Ենգլիստ
միշտ իսկզբանէ աւետարանական եւ
աւետարանաւոր պատրուակին տակ օ-
տար երկիրներու մէջ նպատակ է քը-
րիստոնէութեան տարածման, սակայն
բնիկներու կողմէն դժուարութիւն յա-
րուցուած պահուն զինուորական զորու-
թիւնով նուաճած է զայնս եւ երկիր ու
երկիրներ ծառայած է իւր շահուն:

Եւ ինչ է քրիստոնէութիւնը, զոր
այս տաճարին մէջ չէր կրնար գտնել
զայն. այս տաճարին մէջ սէր չկայ: Ե-
թէ Գրիստոս յաշխարհ զար, նախ զուր
պիտի հանէր արիւններու յիշատակա-
րանները, քանի որ իւր իշխանութիւնը
յոկ բարոյական եւ հոգեկան էր եւ սըր-
տեկու մէջ միայն զօրեւելու սահմա-
նուած:

Ռ. Ս. Գուրեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ԳՐԻՍՏՈՍ

Հեռագրերից յայտնի է արգէն, որ
Գ. Պոլսի ռուսաց դեսպանն իւր կողմից
տակ էր Իզմիրեան պատրիարքին, թէ
ցանկալի չէ, որ նա հրաժարական տայ,
որովհետեւ զբանով առիթ տուած կըլի-
նի նոր անկարգութիւնները նոյն իսկ
Գ. Պոլսում: Եւս բանում, ինչպէս հեռա-
գրում են «National Zeitung»-ին, ռու-
սաց դեսպանը զորեւ է օսմանեան կա-
ռավորութեան կարծիքի համաձայն:

Իզմիրեան պատրիարքի զանց հրա-
ժարական ցանկութեան պատճառն իբր
թէ այն է, որ նա կատարելապէս հաս-
կացի է, թէ անօգուտ է (?) իւր պատ-
րարական պաշտօնավարութիւնը եւ
հայկական խռովութիւնները հանգստա-
ցնելու համար իւր զօրք գրած բոլոր
ջանքերն ապարդիւն անցան: Իզմիրեա-
նը մեծ հեղինակութիւն ունի տահա-
րակ բոլոր եւ մասնաւորապէս Գ. Պոլսի
հայերի մէջ, եւ նրա հրաժարմանն ա-
ռանձնապէս գէտ է արդարագոտութեան
միջնորդը, համոզուած լինելով, որ երբ
նա հեռանայ պատրիարքական գահից,
իսկոյն եւ անկի մեծ ուժով նորից կըս-
կրուեն հայոց խռովութիւնները:

Գրազուով մի միտինգ է կայացել,
որ որոշել է նոյն քաղաքի հայկական
միութեան ճիւղին օժանդակ մասնա-
խումբ կազմել կանանցից: Միութեան
ժողոված զբանները այս ամառ պիտի
ուղարկուին Վանում հիմնուած ձեռա-
գործի հաստատութեան ամբերիկան
բժիշկ միսիօնար Գրէյոն Բիմբուրի միջո-
ցով:

Իրանդիայի երեցական ընդհանուր
ժողովում պատուելի Յովհաննիսեանն
արտասանել է հայերի վիճակի մասին մի
սրտաշարժ տանախօսութեան, որից
յետոյ ժողովը որոշել է շնորհաբար
կատարել հայ քրիստոնեայ եղբայրների
համար եւ հրաւիրել անգլիական կառա-

վարութեանը, որ ճնշում բանեցնէ Թուր-
քիայի վրայ, որպէսզի հայաստանի կո-
տորածներին վերջ տայ:

Տիկին Փ. Քուէնտը անգլիական
թերթերից մէկում մի նամակ է հրա-
տարակել, որի մէջ առում է, թէ մեծ է
Անգլիայի պատասխանատուութիւնը հա-
յերի մասին, որոնց համար անգլիացիք
եթէ սրբիչ քան չեն կարող տնել, զոնք
պարտաւոր են ազօթիլ եւ նրանց կար-
տեալներին զբաւ ուղարկել: 100,000
անգլ. օսկու զուտ անհրաժեշտ պէտք
է հայերին օգնելու համար եւ պէտք է
ամեն ճիշդ թափելով այս գումարը հայ-
թայից:

Գ. Պոլսից հեռագրում են «Temps»-ին.
«Հայկական զողովի մասնաժողովը օ-
տարեկրեայ գեղապաններին մի յայտա-
արութիւն է ուղարկել, որով նա-
խագրուածն է, որ եթէ Եւրոպան
չի կարող արգելք լինել անկարգութիւն-
ներին եւ թեթեւեղ արեւելեան քրիս-
տոնեաների ողբալի վիճակը, այն ժա-
մանակ հայ ազգը օտի կըլինուի ամբող-
ջապէս, իւր կիսները, պատիւն ու զօրք
պաշտպանելու համար»:

«Daily News»-ի վեհաժողովից
կրեապաններն այն պահանջների առ-
թիւ, որ ներկայացուած է սուլթանին,
զբաւ է հետեւեալը.

«Ինչպէս լուում է, կրեապանները վար-
ձեալ նոր պայմաններ են գտնում սուլ-
թանին հպատակուելու վերաբերմամբ:
Նրանք ուզում են անպատճառ ունենալ
իրենց առանձին զբօշալի խաչի պատ-
կերով: Խաչի պատկերը յունարէն գրու-
թիւններով հետ պէտք է լինի նաեւ Գրե-
տէի ընդհանուր-նահանգապետի բոլոր
կնիքների վրայ: Յետոյ նրանք պահան-
ջում են, որ հարկի քանակը, որ վճար-
ւում է սուլթանին, ազգային ժողովը
որոշի, որ Գրետէի տեղապահ զօրքի
թիւը դարձեալ ազգային ժողովը որոշի,
եւ ոչ թէ սուլթանը, որն ընդհանուրապէս
ձեռք տնուելիք բոլոր միջոցները Գրե-
տէ կըզուտ պէտք է միայն հայեցողու-
թեանն ու հաւանութեան ենթարկել:

«Daily News»-ի Գ. Պոլսի թղթակիցն
ասում է, որ սուլթանը խիտ անհան-
գիստ գրութեան մէջ է պետութեան ա-
մեն կողմից պայտաւում օր ու զիշեր
անդադար ստացուող լուրերից տնկա-
րութիւնների մասին: Ճեղքում զօրքի-
րը վայր են թափել զէնքերը եւ ապա-
տանել են մզկիթի մէջ: Անկարգութիւն-
ներ են եղել նաեւ Հայէպոն: Պահաւոր
զօրքերից քչերն են նկել միայն, որ
զէնքի տակ են մտել: Առում են, որ
սուլթանն իւր բոլոր դժուարութիւննե-
րը վերագրում է Անգլիայի ազդեցու-
թեանը, որը կամուր է վրիժառու լի-
նել իւր հայոց լինելու կրած պարտու-
թեան համար:

ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՊԱՐԻՋ, 4 յուլիս. — Յուլիսի 3-ին հո-
տարակապետութեան նախագահը Ալէյս
գնաց Ժանն Գ'Արկի արձանի բացմա-
նը ներկայ լինելու:

ՌէճԵՍՄ. — Ժողովարդը Փարիս ցնծու-
թեամբ ընդունեց, Ժանն Գ'Արկի արձա-
նի բացումը տեղի տնկեալ խուռն բազ-
մութեան ներկայութեամբ: Այդ արձանը
կառուցանող քանդակագործ Պոլ Դիւ
բուային Փարի շնորհեց «Պատուաւոր Լե-
գիօնի» մեծ խաչը:

ՊԱՐԻՋ. — Ռուսաց տեղապահ զուտը
Բայրալից արդարեւ 19-րդ տարե-
դարձի առթիւ ռուսաց եւ ֆրանսիական
73-րդ հետեակ զինգրի հրամանատար-
ները համակրական հեռագրեր ուղղե-
ցին միմեանց:

Գ. ՊԱՐԻՋ. — Գրեպէի ազգային ժողո-
վի լազուտը ներկայ էին օտարերկրեայ
հեղափոխութեան օտարերկրեայ զինու-
որական խմբերի հրամանատարները:

Գ. ՊԱՐԻՋ. — Թահրի փաշան 24 զու-
տարտակ եւ 4 ռմբակից զօրքով զուրս
եկաւ Չէյն-Մերքինէից իշպի հատրան
եւ գրաւեց Թալիսը, Թեքեղեղի մօտ,
որտեղ խմբուած էին 7000 զուտներ:
Տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտ,
որից լիտոյ զուտները ցրուեցան,
պատերազմական գործարկութիւնը վեր-
ջացած է համարում:

ԼՈՆԴՈՆ. — Լորդերի պալատի ընդու-
նեց Մարթի առաջարկը, որով հնդկա-
կան զօրքերը Սուսիկի ազգայնելու հա-
մար սովորական ծախքերն պէտք է ա-
նել արեւելեան հնդկական գանձաբա-
նից:

ԼՈՆԴՈՆ. — Էպիսկոպոս, Դիւրբերքի
չըջանում, հայեր են կոտորել: Լուրերին
նայելով մինչեւ 400 մարդ է սպանուած:

Քաղաքը կողոպտուած է:

ՊԱՐԻՋ, 6 յուլիս. — Միւսիստների
խորհրդում Բենդըր հաղորդեց, որ Գրե-
տէ կըզուտ խռովութիւնները չարունա-
կուելու պատճառով «Liendis» զբա-
կիւրը միանում է «Losmas» նաւին:

ՊԱՐԻՋ. — Յուլիսի 4-ին Փարսն կո-
չուած ամբողջում յանդարձաւ մահով
փոխնախագահ Սուէդի չըմացի վար-
չութեան խորհրդի նախկին նախագահ
Ժակ Ռիշարը:

ԱԼՔԻՐ. — Մադագասկարի թագուհու
նախկին առաջին միւնիստը յուլիսի 5-ին
փոխնախագահ միգրացիոն հիւանդու-
թիւնից:

ԼՈՆԴՈՆ. — Համայնքների պալատում
Գրեպէն յայտնեց, որ կառավարութիւն-
ը գեւ չի լսել թէ Գ. Պոլսի օտար պե-
տութիւնների ներկայացուցիչներն իրենց
բողոքները անգլիական հեղափոխութեան
էն կըզուտ զբաւական նպատակներ բա-
ժանելու դէմ լստ են վերցրել: Նպա-
տամատոյց յանձնաժողովը տակ է, թէ
յոյս ունի յատուկ ներկայացուցիչ ու-
ղարկել փողեր բաժանելու համար:

Խմբակի հրատարակիչ
ՄԱՐԿԵՐ ՄԱՐԿԵՐՈՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՂԱԶԱՆԻ Խաչիկ առակ զիւղից. — Միւր
զիւղիցի Ղազար Սահակեան Բաղրամա-
նը Բաղրամաւար գիւղում մի պարտի
տան ծառայում էր միքանի բողբոջ-
աւար մի կամ երկու անգամ կիրակի օ-
րը: Երբ կամ գիւղերով դալիս էր իւր նո-
րաւոր կնոջ տնակում ու գտնում էր իւր
ծառայութիւնը չարունակում, Ղազարը
վերջին անգամները ուշ էր գալիս կնոջ
մօտ, ուստի բամբասարար գիւղացիներն
ստում, ծիծաղում էին թէ՛ Ղազարին
ուշացնողը քաղաքապետի մի հարմն է:
Հանքը չանքը գուրս եկաւ: Ղազարն
այնպէս ուշ-ուշ գալով՝ այսօր երկու ա-
միս է յաւիտեան ուշացաւ: Թէ նրան ուր
անյայտացրին, այդ Առուում գիտէ, ու-
րովհետեւ նրա խեղճ մայր Խանկին ու
կինը բողբոջ օտով շատ փնտռեցին, շատ
ման եկան. — էլ սարք, թուր չիողին,
բայց Ղազարը կորու ու կորաւ, ոչ որ
չի ուզում նրա տեղն իմանալ, ոչ որ չի
լսեցում անտէր օրերին, որ օր ու գի-
րեց միակ աշխատողի համար: Այդ մա-
սին ուր հարկի է միքանի անգամ գի-
նել է խեղճ Խանկին, բայց գեւ ձայն
չկայ: Պարտն խմբակը, արտատաւը ե-
րեսներին հարուն ու սկսեալ արքաւ
են ձեզ, այս մասին կըլողող ապէր
ձեք լրագրում, որ մի գուցէ կենդանի
լինի եւ լսէ մի տեղ նրանց արտատա-
հեղճ ձայնի եւ գայ, թէ եւ յոյս չկայ...

ԱՆԿԵՐԱԳՆԱԾՆԵՐ ԵՐԿԱՐՈՒՄ

Մարդատար № 1 գնացքը Բազուից
Թիֆլիս դուրս է գնում ցերեկուայ 2 ժ.
30 ր., Թիֆլիս հասնում է առաւօտեան
8 ժ. 21 ր.: Թիֆլիսից Բաթում դուրս
է գնում առաւօտեան 9 ժ. 30 ր., Բա-
թում հասնում է ցերեկուայ 9 ժ. 45 ր.:

Մարդատար № 3 գնացքը Բազուից
Թիֆլիս դուրս է գնում ցերեկուայ
11 ժ. 5 ր., Թիֆլիս հասնում է ցե-
րեկուայ 5 ժ. 50 ր., Թիֆլիսից Բա-
թում դուրս է գնում ցերեկուայ 6 ժ.
50 ր., Բաթում հասնում է առաւ-
տեան 8 ժ. 15 ր.:

Մարդատար № 2 գնացքը Բաթումից
Թիֆլիս դուրս է գնում առաւօտեան
9 ժ. 40 ր., Թիֆլիս հասնում է ցերեկու-
այ 9 ժ. 55 ր., Թիֆլիսից Բազու
դուրս է գնում ցերեկուայ 10 ժ. 50 ր., Բա-
զու հասնում է ցերեկուայ 4 ժ. 40 ր.:

Մարդատար № 4 գնացքը Բաթումից
Թիֆլիս դուրս է գնում ցերեկուայ 11 ժ.
0 ր., Թիֆլիս հասնում է ցերեկուայ
12 ժ. 25 ր., Թիֆլիսից Բազու դուրս է
նում ցերեկուայ 1 ժ. 10 ր. Բազու հա-
սնում է առաւօտեան 7 ժ. 30 ր.:

Մարդատար № 7 գնացքը Թիֆլիսից
Բաթում դուրս է գնում ցերեկուայ 3 ժ.
Բաթում հասնում է ցերեկուայ 8 ժ. 35 ր.:

ՍԵՆԱԿ ՄԵՍՐՈՊԵՆԵ ՄՐՅԱՆԿԱՐԱՇԽՈՒ

ԹԻՒՆԻ. — Բարեկիշառակ Յովսիփ Իսմիրեանցի կողմէ հաստա-
տուած է, պիտի կատարուի յառաջիկայ 1897 տարւոյ միայն Թարգման
չաց տօնի օրը լիզպային պատրիարքարանին, ի Գ. Պոլսոյ, Հեռուտեալ
այսու յայտարարութեամբ կըքաւիրուին այն ճեղքանակներն ու բանա-
տեղները, որք ունին ազգային լիզաւարանութեան եւ պատմութեան վի-
րաբերակ երկասիրութիւններ, ձեռագիր կամ տպագիր, եւ կըլիտապի
մասնակցի Մրցանակարարչութեան, հանձն յուղարկել զայնս յատու
նամակաւ ի Պատրիարքարան Հայոց ի Գ. Պոլսոյ մինչեւ ց31-ի գիտեմեկ
նիկայ տարւոյ:

Տպագիր երկասիրութիւնը հարկ է որ երկը օրինակ յաղարկուի
եւ ձեռագիր մէկ օրինակ որք կոտ չեն տրուիր:
20 յունիս 1896 ի Պատրիարքարանի Հայոց Գ. Պոլսոյ:

Հանրամատչելի Բժշկարանի Ա. հատորի Գ. եւ վերջին գիրքը

ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ

Բովանդակութիւն. 1) Միֆիլիս, 2) Չանկը, 3) Երբ կարող են ա-
մուսնանալ սիֆիլիս տնկերը, 4) Սուտուտի, 5) Միզապարկի բորբոքումը,
6) Մակնուր ու ամբարձրների բորբոքումը, 7) Միզուկի անձի ալիւնը, 8
Կանանց սեռական մասերի տուտեանկից տուտեանկից հիւանդութիւնները:

ՍԵՆԱԿԱՆ ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Գինն է Գանձակում եւ Թիֆլիսում 90 կ., ճանտպարտաւարտով ամի-
նայն տեղ մի բորի:
Դիմիլ въ г. Елисаветноль, помощнику губернского врача док-
тору медицины Теръ-Григорьянцу
Թիֆլիսում՝ Կերոնական կրտսմառանոցին:

2—2

BATEAUX a VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET Ce

ՆԱԽԵՆՑՈՒԹԻՒՆ ՓՐԱՆՍԻԱՆԵ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

“Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.”

Կանոնաւոր եւ ուղիղ երթեկութիւն ՄԱՐՏԵՑԻՅՈՒՄ ԲԱԹՈՒՄ ԵՒ ԲԱԹՈՒՄԻՅՈՒՄ

ՄէՑԻ. երկու շաբաթ մի անգամ:

Բաթումից Մարտի գնալիս մտնում է Տրապիզոն, Սամսուն եւ Գոլիս քաղաքները:

Բաթումից դուրս է գալիս չորեքշաբթի, 10 (22) յուլիս «Սիլվատիս» չափ-
նաւը, նաւապետ՝ Բոշէլ:

Բաթումից Պարիզ հաղորդակցութեան տոմսակները սովորական զեղնան ունին
սովորական յանձնելու կամ ճանապարհորդութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնները
ստանալու համար զիմէլ:

Բաթումից Բազու գնալու մ. ՎԻԿՏՈՐ ԴԱՐԵՆՅԱՆ, նախերեմայա:

Թիֆլիսից Բաթում գնալու մ. ԲԱՐԵՆԵՆԻՍԵԱՆԻՆ, Սիւնի փողոց, քաղաքաւոր:

Բազուից Բաթում գնալու մ. Սամսուն Դիլլաբանին, Գոլիսեանկիսկայա հրապարակ:

Ն. Պ. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ. — ԼՈՒԻ ՌԵՆՈՅԻՆ:

(656)

20—7